

Milena Mileva Blažič

Igor Saksida,
Rok Terkaj - Trkaj:
Repki.

Ilustriral Igor Šinkovec.

*Ljubljana: Mladinska knjiga (Zbirka Domače
branje Knjiga pred nosom), 2020.*

Literarni zgodovinar in redni profesor dr. Igor Saksida je svoje literarno-vedno znanje z izrazito afiniteto do slovenske poezije z Rokom Terkajem združil že drugič. Prvič sta sodelovala pri *Kla kla klasiki*, ki je kot knjiga in zgoščenka izšla leta 2017 ob slovenskem kulturnem prazniku in evropskem letu kulturne dediščine.

Knjiga *Repki* je izšla lani, v visoki nakladi 2300 izvodov, ponatis pa je prinesel dodatnih 2500 izvodov. Saksida je izbral 47 pesmi (36 pesnikov in 11 pesnic, od teh je 38 slovenskih avtorjev); 45 avtorskih pesmi in dve ljudski. Tu bi pripomnila, da je glede na naravo knjige oznaka s pridevnikom "ljudska" pomanjkljiva in bi jo bilo dosti bolje literarno korektno nadomestiti z oznako "ljudska pesem". V času e-virov taka nedoslednost precej podaljša iskanje, zato bi bilo v izogib tem težavam vsaj pri takih zbirkah priporočljivo upoštevati literarnoteoretično poimenovanje.

Zbirka je domiselno razdeljena na tri poglavja: prvo poglavje *Mika me zven jezika* se intertekstualno povezuje z "zvenom in pomenom" Borisa A. Novaka; drugo z naslovom *Čarovnija poezija* intertekstualnost vzpostavlja

s knjigo *Igrarije – besedne čarovnije* Berte Golob, s *Čarovnijami iz besed* Jožeta Snoja in *Čarovnijami sveta* Borisa A. Novaka. Tretje poglavje *Svet dvojine in množine*, ki diskretno nakazuje motivno-tematske prvine prijateljstva in/ali simpatij, je intratekstualno povezano z berilom *Moje branje – svet in sanje*, intertekstualno pa s slikanico Dese Muck *Kakšne barve je svet* in slikanico Aksinje Kermauner *Žiga špaget gre v širni svet*, s *Pisanim svetom* Franceta Bevka in z delom Borisa A. Novaka *Vserimje: pesniški zemljevid za srečno pot v čarobni svet besed*.

Z literarnozgodovinskega vidika je Saksida izbral pesmi iz obdobja klasike (Josip Stritar, Oton Župančič), sodobne klasike (Matej Bor, Milan Dekleva, France Forstnerič, Niko Grafenauer, Igo Gruden, Miroslav Košuta, Boris A. Novak, Tone Pavček, Jože Snoj, Dane Zajc) in sodobnosti (Borut Gombač, Boštjan Gorenc Pižama, Miklavž Komelj, Feri Lainšček, Zvezdana Majhen, Vinko Möderndorfer, Lila Prap).

Pesmi Roka Terkaja - Trkaja so po Marku Juvanu hibridne vrste, hkrati pa so didaktične, saj motivirajo učence za ustvarjalno posnemanje ob zgledu pesemskega besedila: na primer *Le pogumno, le za mano* Anje Štefan, *Nočni koncert* Ksenije Šoster - Olmer, *Pismo Otona Župančiča*, *Molitvice s stopnic* Petra Svetine, *Ustrahavanka* Andreja Rozmana Roze, *Zakaj?* Lile Prap. Trkaj iz ustvarjalnega zgleda pesemskega besedila oziroma protobesedila tvori svoje izvirno pesemsko besedilo, na primer: *Kralj Li*, *Le pogumno*, *Naša abeceda*, *Nočni koncert*, *Super mravlja*, *Tok rad*, *Ustrahavanke*, *Zakaj*. Za uvod in zaključek pa je napisal izvirni pesmi *Vse je igra* in *Ob tebi*.

Koncept zbirke je povezan z igro, harmonijo in disonanco, ki jih sicer poudarjajo nevroznanstvene metode, opisane v delu Paula B. Armstronga *Kako se literatura igra z možgani?* (2015) in v članku Zvezdana Pirtoška *Umetnost in možgani* (2016). Igra je osrednja značilnost zbirke in estetskega izkustva (*Vse je sam igra*, "Mi se sam hočmo igrat", "Kralj Li, mi se hočemo igrat!"); gre za nevroznanstveni koncept igre, ki hkrati ugaja in uči (že pri Horaciju v *Ars poetica – dulce et utile*). Izbrane pesmi bralce motivirajo za estetsko izkustvo, ki se loči od vsakodnevne percepcije in Kantovega "brezinteresnega ugajanja". Zbirka je nadaljevanje in nadgradnja koncepta *Kla kla klasike* in bo verjetno sprožila "interpretativna nesoglasja" (po P. B. Armstrongu), vendar so ta produktivna, saj kažejo na različne možne koncepte razlaganja.

Za ponazoritev uporabljenih metod lahko primerjalno analiziramo pesem Branka Rudolfa *Huda mravlja*, ki ima šest štirivrstičnic (skupaj torej 24 verzov), in pesem Igorja Saksida in Roka Terkaja - Trkaja *Super mravlja*, ki ima 36 verzov. Pri obeh je literarni lik poosebljena žival – mravlja. Pri

Rudolfu sledi primerjava mravljice z bikom. Prevladujeta pridevnika črn, hud, glagola bežati, godrnjati, osrednji glagoli pa so s področja t. i. totemskega kosila (po Freudu): pobiti, pohrustati, pokati, požreti ipd. Saksida in Trkaj sta motiv hude mravljice, arhetip "velikana" ali "zmaja", posodobila s stereotipi filmskih junakov zahodne popkulture (npr. Batman, Superman, Terminator), s sodobnimi stereotipi in slovenskimi arhetipi (literarnih) likov (npr. Gargamel, Martin Krpan, Pika Nogavička, maček Muri). Intertekstualna galerija likov je problemsko-ustvarjalno preoblikovana domiselno in sodobno ter temelji na asociativni bližini sodobnim otrokom. Ekspresivni pomeni in "totemsko kosilo" imajo funkcijo karnevalskosti (Mihail Bahtin).

Pa analizirajmo še en primer – pesem Borisa A. Novaka *Šola ustvarjalnega branja* in pesem Igorja Saksida *Od A do A*, ki je "šola ustvarjalnega pisanja" in je pesniški odziv na "zven in pomen" Novakove pesmi. Značilnosti te pesmi, kot tudi celotne zbirke, so igra, disonanca in harmonija. V Saksidovi pesmi je veliko intertekstualnosti z Novakovo poetiko (recimo na pesem *Berete, berete* in "avtopoetično enciklopedijo" *Oblike duha*) kot tudi z ljudskimi pesmimi (ekate pekate; an ban, pet podgan ...). Pesem se navezuje tudi na Rimbaudovo pesem *Samostalniki* (A, E, I, O, U): "Berete: U, berete: O, berete: I, berete: E, berete: A."

V zbirki *Repki* so tri ravni pesmi: tekst (pesmi klasikov, sodobnih klasikov in sodobnikov), kontekst (problemsko-ustvarjalna didaktika) in podtekst, ki neposredno nagovarja mladega bralca v obliki didaktičnih navodil: "Poznaš koga, ki je majhen, a vse premaga?" Izbrane pesmi klasike so v knjižni slovenščini, medtem ko je za rep(ke) značilna raba socialnih zvrsti (krajevni govor Ljubljane, sleng, žargon, celo knjižni jezik). V zbirki je zaznati domiselna poimenovanja književnih oseb (kralj Li), rabo stilno zaznamovanih besed in besednih zvez, rabo enakozvočnic (repki – repki), neologizmov, temelječih na medmetih, namerno kalkiranje (angl. *rap* – sl. *rep*) ipd. V pesmih so opazne nove variacije refrenov, prenovitve frazemov in stalnih besednih zvez, na primer: "Moj očka ima konjička dva, / nissana pa fičota." Zaradi jezikovno-stilnih značilnosti je zbirka večnaslovniška, vsebuje pa tudi osnovne sodobne literarnoteoretične in glasbene pojme, denimo *beat*, *flow*, *grafit*, *hip-hop*, *rep*, *spin* in *vinilka*. Saksida je rep definiral takole: "Rep je vrsta glasbe, je ritmično govorjeno besedilo po glasbeni podlagi. Zelo pomembno je, kako reperji govorijo in kaj s tem povejo. V repu najdeš različne, tudi zahtevne vsebine, npr. upornišvo, ustvarjalnost in besedno igro."

Tradicionalna mladinska književnost je linearna (učenje s poslušanjem), Saksida pa v okviru pouka književnosti uvaja elemente subverzivne

književnosti oziroma literature upora (Mihail Bahtin) in sodobno mladinsko književnost (učenje z ustvarjanjem), pri kateri vnaša novo dimenzijo – meddisciplinarno povezovanje z nastopanjem (angl. *performing arts*). V osnovnih šolah so bile uveljavljene deklamacije in recitacije, v sodobnem času se uvaja govorne nastope. Pri književnosti so to lahko t. i. hibridni žanri (Marko Juvan) – peta poezija in nastopanje. Zanimivi so prispevki otrok, ki so nastali pri inovativni profesorici Sabini Višček, ko so se učenci interakcijsko ali ustvarjalno odzivali na pesemska besedila v poglavju *Galerija hip-hop junakov*. Učenci so se asociativno odzivali z domiselnim verbalnim besedilom (Aron, 6 let: *Zakaj je ljubezen v zraku, če je zrak onesnažen? Ker tudi če je onesnažen zrak, se imajo ljudje radi.*) in z vizualizacijami (npr. *Kaj je videl Mižek Figa oz. Narobe svet*, skupinsko delo prvošolcev, ki so risali na magnetno tablo).

V zaključku dodajmo, da je tim Igorja Saksida, Roka Terkaja - Trkaja in glasbenikov del literarne kontinuitete, kjer prednjači socialna tematika, saj tvorno sodelujejo in poskušajo motivirati mlade bralce k problemsko-ustvarjalnemu pristopu. Za tem pristopom je literarnozgodovinsko in literarnoteoretično znanje, zato je tudi posodabljanje klasike in klasicizacija sodobnosti prepričljivo gibanje, ki zasluži prostor v vzgojno-izobraževalnem sistemu. Repki so torej med nami – prisluhnimo jim.